

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2018-23-2-146-163>
 УДК: 37. 013

Ольга ДОЛЬСЬКА

ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗМІНИ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Анотація

Стаття продовжує традицію роздумів про педагогічну раціональність. Аналізується наявність двох її рівнів — змістовного та формально-функціонального, обґрунтовується їх значення для дидактики. Демонструється їхня реалізація в стратегіях освіти. У статті йдеться про більш уважне ставлення до формально-функціонального рівня при формуванні дидактики в новій парадигмі освіти — освіти інформаційного суспільства з використанням можливостей Інтернету. Дасться огляд інтернет-ресурсів, аналізується поява терміну «відкриті освітні ресурси», проглядається хронологія ідеї їх впровадження в освітні практики.

Відштовхуючись від кращих психолого-педагогічних концепцій останніх десятиліть, наголошується на необхідності формування нових педагогічних стратегій. Аналізується теорія, яка пристосована до умов роботи у кіберпросторі, — коннективізм (connectivism). Вона зростає на ґрунті нового розуміння і можливостей цифрових навчальних матеріалів, які якісно відрізняються від традиційних навчальних матеріалів своєю можливістю керувати ними. Автори теорії ставлять завдання включати себе (викладач/учень/студент) в систему мережі, активно використовуючи усі можливі її інструменти і створюючи навколо себе групи за інтересами.

На прикладах трендів сучасності підкреслюється значення цієї теорії для нових форм навчання і нових компетенцій у вигляді навичок роботи з інформацією. Також наголос ставиться на неформальних формах навчання і підкреслюється зростання тенденції до надання різноманітного навчального контексту представникам різних поколінь. Аналізуються практики та можливості інформаційно-комунікативних форм навчання: від дистанційних курсів та відкритих он-лайн курсів до практики Відкритих університетів.

Ключові слова: раціональність в освіті, рівні раціональності, інтернет-ресурси, освітні інтернет-ресурси, теорія навчання в цифрову епоху (коннективізм), дистанційні курси та відкриті он-лайн курси, практика Відкритих університетів.

Вступ

Останнім часом все частіше роздуми науковців стали торкатися питання раціональності в освіті, вона обговорюється у різних вимірах, проекціях, кутах. Тема не просто актуальна: реформи, зміни в суспіль-

стві, «відчуття дихання світу», «нове покоління дітлахів», місія університету тощо дають можливість з нових позицій обговорювати педагогічний розум, раціональність в освіті вітчизняним науковцям: Л. Горбунова, І. Добронравова, М. Култаєва, О. Тягло, О. Князева, Л. Киященко, М. Бойченко, О. Гомілко, С. Курбатов, С. Пролеєв, Н. Кочубей та ін. розглядають її ракурси в «лабіринтах реформ» та в «ландшафтах сучасності». Для мене особисто актуальними залишаються звернення до питання раціональності в освіті з боку К. Ясперса, С.С. Аверінцева, В.С. Біблера, П. Слотердайка. Сьогодні вже закладається база для людини із можливостями нового мислення. На сторінках журналу «Філософія освіти. *Philosophy of Education*»¹ постійно лунають думки саме про його удосконалення, обговорюються питання трансформації педагогічного розуму, ставиться наголос на необхідності формування критичного мислення, підкреслюються трансверсальні характеристики педагогічного розуму тощо.

Смислові трансформації освіти багато в чому залежать від особливої ролі та значення в еволюційному процесі техносфери з її особливим винаходом – Інтернет, можливості якого стали домінуючими чинниками у всьому процесі освіти. Мета статті – показати, які очікуються можливі зміни за умов активного використання мережевого контексту кіберпростору.

Змістовний та формально-функціональний рівні раціональності в освіті

Епістемологічні зрушення в освіті можна пояснити багатьма факторами, але ми будемо послідовними і поставимо їх у контекст розуміння рівнів педагогічної раціональності. Роздуми М. Вебера про історичний характер раціональності, концепція об'єктивного та суб'єктивного розуму М. Горкгаймера, ідеї Т. Куна про парадигмальний розвиток науки, розуміння розуму в конкретні історичні періоди (О. Койре, С. Аверінцев, В. Біблер та ін.) стали підґрунтям для твердження про наявність змістовного рівня раціональності. Для Т. Куна парадигма означає не тільки сукупність методологічних правил, методичних розрахунків, методики вимірювання, але й когнітивних цінностей (Кун, 2003: 182). Можемо також нагадати про соціальний контекст при формуванні змісту освіти: розробляючи, працюючи над змістом освіти, педагоги-вчені конкретизують соціальне замовлення засобами науки, а вже вчитель реалізує його в практичній діяльності.

¹ Див. сайт журналу: <https://philosopheducation.com>

Роздуми про множинну складову смислів викладання, що має відлуння у змістовній складовій педагогічного розуму, завжди «створювали» живу ауру, ставали живим диханням освітян. Викладання може мати безліч цілей, завдань, де буде присутня певна логічна лінія їхньої реалізації. Свого часу М. Клайн вказував на можливість декількох підходів до викладу основ математики, а Дж. Пойя пропонував зосередитися на методах, які використовує учень при рішенні задач (Дольська, 2013: 111-123). Можна привести ряд праць вітчизняних вчених, які аналізують стан цього питання як в Україні, так і в зарубіжних країнах. Привертає увагу робота О. П. Лещинського, який дав ґрунтовний аналіз залежності змістів шкільних програм від, з одного боку, моделей університетів, з іншого, – від концепцій соціально-економічного розвитку країн на прикладах програм з фізики (Лещинський, 2005). Нещодавно в Харкові відбулася зустріч між науковцями та представниками освіти із А. Ахутіним та І. Берлянд, які презентували книгу В. С. Біблера «Культура. Діалог культур» (перше україномовне видання, 2018 р.). Освітянська еліта вчителів м. Харкова, які у 80-ті та 90-ті роки спілкувались з Володимиром Соломоновичем, є послідовниками його знаменитої школи діалогу культур, філософія викладання яких розгортається за умов діалогічно орієнтованої змістовної складової їхнього предмету.

Без змістовного рівня не можна говорити про принципи формування дидактики. Однак змістовний рівень раціональності не можна уявити без формально-функціонального: денотатом раціональності є мислення, що дозволяє говорити про функціональну складову раціональності, яка асоціюється із діяльністю логічного мислення. Будь-яка навчальна дисципліна – це знання, яке використовує вчитель для розвитку учня, для його дорослішання, тому педагог ставить наголос на вмінні формувати універсальні способи мислення, які стануть в нагоді при фаховій підготовці (Дольська, 2013). До того ж мислення функціонує, спираючись на логічні форми, які надають мисленню форму загальності та необхідності, і в той же час ті ж логічні форми дозволяють мисленню формувати дискурсивний, доказовий характер. На такий ракурс проблеми звернув свого часу увагу К. Ясперс, піднявши питання про техніки мислення, що також підсилює ствердження наявності цього рівня раціональності (Ясперс, 2005). Сьогодні вчені обґрунтовують необхідність в освіті звернень до номадичної техніки мислення (Горбунова, 2010), за умов інформаційного перевантаження обґрунтовується необхідність звернення до системної та синергетичної техніки (Дольська, 2016).

Якщо ми говоримо про логіко-понятійний характер раціонального пізнання, то воно висуває вміння працювати із ідеальними абстрактними об'єктами, схемами: тут йдеться про досить строгі конструкти мови,

де панують вивідні процедури обґрунтування теоретичних моделей мислення, що підкреслює необхідність формування системи індивідуальних логічних операцій, таких, наприклад, як ідентифікація, узагальнення, висновки, умовиводи, предикації тощо. Навички мислення, опосередковані мовою в контексті діалогу, забезпечують процеси комунікації та рефлексію самосвідомості, тому все частіше загострюється питання роботи мислення у формі імпровізації, у формі гри з аналогією, тощо. Це дає нам підстави говорити про формально-логічні організаційні процеси мислення, а отже – про зростання ролі формально-функціонального рівня раціональності в дидактиці (Дольська, 2013).

Отже, слідкуючи за змістовним рівнем раціональності, необхідно ставити наголос на складовій формально-функціонального рівня, формуючи прийоми, методи з відповідними для них технологіями подачі навчального матеріалу, розкриваючи як свої творчі можливості, так і креативні можливості учня за рахунок звернення до цифрових технологій як нових умов перебування в освітньому просторі. Формування навичок працювати з такими технологіями підкреслює необхідність трансформацій саме формально-функціонального рівня раціональності в освіті. В контексті цього питання цікавими стають прогнози щодо змін у рольових реаліях сучасного вчителя/викладача. В умовах постійного зростання інформації, яка збільшується щорічно у три-чотири рази, з'являється потреба у нових ролях. Саме тому останнім часом такі рольові напрями в освіті, як практика тьютора, доповнюється практикою куратора змісту (Кухаренко, 2013). Чи готовий вчитель/викладач у своїй професійній діяльності опанувати нові потреби в поєднанні із новими можливостями, щоб відповідати вимогам нової парадигми освіти? Обговорення цього питання необхідно розгортати в площині розуміння того, які є умови, можливості нових технологій і що отримує суб'єкт освіти як такий, що живе вже за нових умов – умов інформаційного розвитку людства.

Можливості отримання знань з Інтернет-ресурсів

Якщо науковці парадигми освіти XVII ст. ставили завдання готувати людину нового Єрусалима, людину нового, а саме – індустріального суспільства, яке на той час тільки-тільки зароджувалося, то сучасні освітяни повинні готувати людину інформаційного суспільства з неймовірними можливостями інформаційно-інтелектуальних технологій. І це стає ознакою зрушень в освіті в глобальних за своїми можливостями масштабах. Медійна та інформаційна грамотність в умовах розвитку цифрових технологій відображає головну умову переходу до цифрового суспільства.

Один із загальних показників освіти в епоху Інтернет такий: світ інформації перетворюється із статичного на динамічний, освіта вже не можлива без звернення до нового типу навчального інструментарію. Вчитель/викладач все частіше повинен брати на себе роль лідера в освітньому процесуально-часовому просторі не тільки як людина, що формує змістовні характеристики свого предмету. Сьогоднішні тренди в освіті пов'язані із необхідністю увійти в контекст розгортання можливостей кіберпростору і навчити студента/школяра вчитися, активно залучаючи усі можливі інструменти сучасних Інтернет-ресурсів: знати, яка є інформація, де її шукати, як з нею працювати і досягати мети, як її сортувати та систематизувати тощо. Вчитель/викладач, опанувавши навички такої грамотності, може організовувати нові практики навчання для конкретної аудиторії, для вирішення навчальних проблем. Але як впоратись із такими завданнями в безмежному інформаційному океані? Саме це питання й актуалізує нову рольову реальність вчителя/викладача. Куратор змісту – фахівець по роботі із ресурсами: цей фах дозволить робити аналіз пошукових систем, окремих даних до кожного різновиду фахової підготовки, розсортувати інформацію, згрупувати її, зорієнтувати на шляхи її пошуків тощо. Це фах майбутнього.

Отже, спробуємо подивитись на можливості Інтернет-ресурсів в площині сучасного освітнього середовища. Усю інформацію, її джерела, яку ми беремо з Інтернету, класифікують за видами доступу. Є – вільні, гібридні, закриті ресурси. Комерційні постачальники надають ресурси в закритому та гібридному доступі, некомерційні генерують усі рівні доступу. Наприклад, більшість продуктів компанії Thomson Reuters доступні тільки за передплатою. Ресурси гібридного доступу формують багато організацій. Спеціально готуються колекції відкритих або гібридних журналів (відкрита частина статей за бажанням автора), тимчасово відкриваються на невеликий термін колекції, окремі журнали, бази даних.

Нові технології розширюють доступ до журналів та книг: найбільшим світовим видавництвом наукової літератури є Elsevier. Діяльність та його віртуальна присутність в Інтернеті є типовою для багатьох світових видавництв. Серед лідерів такі компанії: Elsevier, Kluwer, Thomson, Springer, Ovid, Wiley (Кухаренко, 2013). На сьогодні найбільш доступний шлях знайти необхідний ресурс – звернутися до електронної бібліотеки, яка дає можливість ознайомитись із колекціями ресурсів. Наприклад, найбільш потужними в Україні є національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та «Електронна бібліотека України: створення Центрів знань в університетах України» (ELibUkr), яка об'єднує бібліотеки вищих навчальних закладів.

Термін «відкриті освітні ресурси» ЮНЕСКО став використовувати вперше в 2002 році, визначаючи їх як навчальні або дослідницькі матеріали, які випущені з ліцензією на інтелектуальну власність і допускають безкоштовне використання. Потім була прийнята Паризька декларація ЮНЕСКО 2012 року, яка підтримувала рекомендації про те, щоб навчальні матеріали, розроблені із використанням державних коштів, були доступні за відкритими ліцензіями (UNESCO, 2011; Butcher, 2011). А в 2015 році було вказано, що всі навчальні матеріали можуть бути перекладені на різні мови та локалізовані для задоволення потреб різних країн, регіонів, учнів та установ. У листопаді 2017 року R. McGreal в своїй «Спеціальній доповіді про роль відкритих освітніх ресурсів на підтримку стійкого розвитку» («Special Report on the Role of Open Educational Resources in Supporting the Sustainable Development Goal 4: Quality Education Challenges and Opportunities») підкреслив, що така форма освіти буде грати важливу, якщо не істотну роль в сучасному суспільстві (McGreal, 2017). Отже, сучасний освітній простір неможливо уявити без відкритих освітніх ресурсів, які змінили і продовжують змінювати освітні практики.

Connectivism – теорія навчання цифрової епохи

Спочатку декілька слів про когнітивно-педагогічні зрушення в освіті за останні 100 років. Якщо проаналізувати усі розробки останнього часу, то треба сказати про такі найкращі зразки. Біхевіоризм, який зростав на роботах Д. Торндайка, Б. Скінера (їх головна теза – робота із алгоритмами). Наступна теорія – когнітивна (головна теза якої – прийняття рішень, комунікативність). Її корені знаходяться у розробках Л. Виготського і Ж. Піаже, а своє подальше розгортання вона знайшла у роботах П. Гальперіна, В. Давидова, Д. Ельконіна, Г. Щедровицького та багатьох інших (якщо мова йде про вітчизняний простір освіти). Наприкінці ХХ ст. все частіше викладачі/вчителі стали звертатися до теорії конструктивізму (її головна теза – персональне управління знань). Такому розвитку педагогічного характеру сприяли нові знахідки як в когнітивних, так і у психологічно-педагогічних розвідках. І насамперед у філософії конструктивізму: роботи К. Лоренца, Д. Кемпбелла, Г. Фоллмера, А. Келлі дозволили розглянути когнітивні процеси в контексті онтогенезу і обґрунтувати їх як такі, які відіграють істотну роль в процесі філогенезу людини. Наприклад, теорія А. Келлі так і називається – теорія персональних конструктів. На його думку, кожен суб'єкт розглядає світ через призму когнітивних образів, які він же і створює, обробляючи інформацію, що надходить ззовні (Kelly, 1963: 113).

Якщо підвести ризик, то усі три теорії базуються на ідеї вдосконалення діяльності, завдяки засвоєнню інформації. Але сьогодні мова йде про новий тип знань, яке формується на вмінні працювати із величезним масивом інформації, з приводу чого С. Уїлсон ввів поняття «навчальне середовище», яке з 2005 року стало активно використовуватися в західній літературі (Wilson, 2005). На думку фахівців, таке середовище є особливим підходом для реалізації процесу навчання і створює умови для подальшого навчання саме в контексті можливостей відкритих освітніх ресурсів. Стало зрозумілим, що сьогодні, в умовах активного звернення до Інтернет-ресурсів, стає необхідним створювати для кожного учня/студента своє навчальне персональне середовище, нову форму розбудови особистої, «своєї» ніші у віртуальному просторі з метою реалізувати себе в зовсім нових умовах.

Виникає питання про нові когнітивно-педагогічні теорії та ідеї, які органічно будуть не просто поєднувати усі попередні розробки й досвід, але й дадуть рекомендації про нові можливості засвоєння нового – інформаційного типу знань. С. Даунс и Дж. Сіменс запропонували своє бачення процесу навчання в нових умовах. Їхня теорія має назву коннективізм, а автори називають її «теорія навчання в цифровій епосі» (Siemens, 2005; Downes, 2010). Вони вважають, що нові технології, можливості мережевого характеру кіберпростору можуть впливати не тільки на засвоєння інформації, але й на її організацію та подальше опрацювання.

Автори вважають, що сучасна педагогічна концепція має поєднувати, а краще інтегрувати такі феномени як мережі, хаос із теорією самоорганізації. Основна ідея цієї теорії полягає в наступному. Оскільки особистість, що навчається, не може перевірити всі знання на практиці, вона «виходить» на досвід інших, що дає можливість отримувати знання, збираючи носіїв знань у мережі. Основна теза коннективізму – вміння постійно зв'язувати спеціалізовані вузли, джерела інформації, що сприяє побудові мережі. Під вузлами автори розуміють елементи, які поєднуються із іншими елементами. Звідси й завдання коннективізму: навчання полягає в тому, щоб включити себе в систему мережі та активно використовувати усі можливі її інструменти. Теорія отримала підтримку педагогічної громадськості, завдяки масовим відкритим он-лайн курсам; цю ідею постійно обговорюють, вона проходить період адаптації до сучасних можливостей і традиційних педагогічних теорій (Min Chi and Kurt VanLehn, 2010).

Цифрові навчальні матеріали якісно відрізняються від традиційних навчальних матеріалів своєю можливістю керувати ними. Прикладом реалізації таких можливостей навчання за новими форматами і технологіями стали дистанційні курси, які складаються з технічної, програм-

ної, методичної, інформаційної та організаційної підсистем. Усі вони взаємозв'язані між собою складними й в той же час необхідними ланками. Створити дистанційний курс дисципліни – непростий процес, який вимагає від вчителя/викладача не тільки фахової компетенції, але й нового типу компетенцій – вміння працювати із ресурсами і можливостями Інтернету (Дольська, 2017). На сьогоднішній час існує досить широкі спектри розроблених систем управління навчанням. Як правило, їх поширюють на комерційній основі. Прикладами можуть стать WebCT, Blackboard, Microsoft Learning Gateway тощо. Але є й безкоштовні варіанти: ATutor, OLAT, MOODLE. У вітчизняному освітньому середовищі активно використовують можливості MOODLE (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) – система управління віртуального навчального середовища, вільний (розповсюджується за ліцензією GNU GPL) веб-додаток, що надає можливість створювати сайти для онлайн-навчання. Система використовується в більш ніж 200 країнах. В електронному архіві Національного університету «Києво-Могилянська академія»¹ відкрито вільний доступ не тільки викладачам університету, а й всім бажаючим до самої платформи і до спеціального дистанційного курсу, який навчає роботі в Moodle.

Бажано відзначити, що мета, яку ставить викладач перед студентом/учнем при створенні дистанційного курсу (особливого характеру набуває це питання, якщо орієнтуватися на таксономію Б. Блума), повинна охоплювати найбільш актуальні в процесі освіти форми мислення, такі як розуміння, описування, обговорення, демонстрація, роз'яснення, показ, аналітичні здібності на ґрунті порівнянь, протипоставлень, інтерпретування, групування даних, робота над висновками, підтримка, критика, нарешті відшліфовування навиків особистого зростання на основі усвідомлення свого світогляду у вигляді вміння оцінювати в контексті загальнолюдських цінностей вчинки, події, процеси, діалоги та ін. оточуючого світу (Дольська, 2017).

Практики та можливості інформаційно-комунікативних освітніх ресурсів: відкриті університети

Сьогодення вимагає нових філософських розвідок, які б окреслили характерні ознаки нової парадигми. Центр об'єднаних досліджень європейської комісії (Joint Research Centre) разом із Інститутом перспективних досліджень у галузі технологій (Institute for Prospective Technological Studies) провели аналіз чинників, які впливають на світові тренди. На

¹ Див.: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua>

його ґрунті було дано звіт і розглянуто тренди, які умовно назвали макро-, мезо- та мікро-тренди (Духнич, 2010).

До макро-трендів відносяться: поява нових умінь і компетенцій. Виражається це в тому, що відбувається перерозподіл трудової активності, обумовлений глобальними змінами; це стосується і появи нових професій і спеціальностей, і автоматизації, і змін у складі трудових ресурсів. Демографічні зміни. Більшість сьогоднішніх інтелектуальних працівників вийде на пенсію значно пізніше, ніж покоління їхніх батьків. Тривалість робочого стажу сильно збільшиться, буде потрібно вчитися і освоювати нові навички все життя. Глобалізація. Мова, йде про те, що міжнародний характер торгівлі та бізнесу призводить до появи потреб у нових знаннях і уміннях, а також до виникнення нових професій. Трудові ресурси в таких умовах повинні бути гнучкими, здатними відмовлятися від колись вивченого, але тепер не актуального, і вчитися новому.

Мезо-тренди. Популярність неформального навчання, за яким стоять соціально-психологічні чинники в сучасному світі. Реформа освіти. Мета всіх подібних ініціатив, так чи інакше, зазвичай полягає в тому, щоб дати студентам практичні, потрібні в житті, вміння та компетенції, що часто не вдається системі освіти в її нинішньому вигляді. У корпоративному навчанні формальне і неформальне навчання перетікають одне в одне тому, що саме в цьому компанії бачать шлях до розвитку потрібних компетенцій, а не просто до отримання формальних результатів.

Мікро-тренди. Все більш широкого визнання набуває неформальна форма навчання і тенденція до надання різного навчального контексту представникам різних поколінь; увага до розвитку компетенцій; відповідні зміни в академічному і корпоративному навчанні; нерівномірне використання технологій у навчанні представниками різних поколінь (DeSantis, 2014).

На наш погляд, Інтернет XXI ст. надає особливого присмаку у формуванні образу світу не тільки на об'єктивному, а й на суб'єктивному рівні. Сучасність характеризується як «ера загальної тотальної міжзв'язності, здатної проникати через усе» (Чеклецов, 2013: 107), коли процеси біологічного, ментального, фізичного світів можуть одночасно бути пов'язаними як між собою, так і між будь-якими віртуальними об'єктами, об'єктами цифрового світу. Ми стаємо свідками процесу розмивання кордонів між техно-, соціо- і освітньою сферами. Така розмитість сприяє формуванню нового типу «живого» персоналізованого освітнього простору. Усі ці процеси та пов'язані із ними чинники призводять до формування освітнього простору, який вже розвивається за статусом освітній інформаційно-комунікативний простір.

Саме тому за умов розвитку інформаційного суспільства набирають обертів практики Відкритих університетів. Створення свого навчального персонального середовища, вміння працювати дистанційно, різкі зміни ринків праці тощо стають тим підґрунтям, яке відкриває можливості для навчання в таких інституціях. Відкриті університети мають свою історію і вже досить широку аудиторію в різних куточках глобального світу. В Японії Відкритий університет було засновано в 1983 р., він став основним освітнім закладом, який підтримує навчання протягом усього життя. Університет надає ресурси вільно та відкрито без обмежень всьому населенню країни, а той факт, що на п'ятдесят процентів він фінансується платниками податків Японії, дає можливість транслювати щодня освітні передачі по радіо та телебаченню. В університеті навчаються різні за віковою категорією студенти, але вікова категорія 30 та 40-літніх слухачів складає 60 % від усіх учнів закладу. У 2010 р він розробив свій власний портал відкритих курсів для навчання впродовж життя.

У Китаї працює Відкритий університет, в якому надають послуги освіти у дистанційній формі, що відкриває можливості отримати вищу освіту фахівцям із різних фахових напрямків без відриву від виробництва. Університет має портал, де Інтернет-спільнота SocialLearnLab спеціалізується на дослідженні і просуванні Інтернет-технологій і нових підходів до медіа-освіти. Професори, студенти, дослідники, вчителі різноманітних шкіл, а також волонтери та активісти в галузі освіти публікують свої статті на сайті. Крім того, портал є платформою для онлайн-дискусій.

У Франції активно працює Науковий університет Он-лайн. Університет надає фінансову та змістовну підтримку університетам у створенні якісних освітніх ресурсів та обміні ресурсами, а також у встановленні партнерських зв'язків між університетами. Міністерство вищої освіти і наукових досліджень фінансує проект «Канал U», який містить посилення на аудіовізуальні ресурси для викладачів вищої освіти і студентів. Основною державною організацією в сфері електронної освіти у Франції є Національний центр дистанційної освіти (Centre national d'enseignement par correspondance, скорочено CNED), їм опікується Міністерство народної освіти і Міністерство вищої освіти і наукових досліджень. CNED пропонує курси як для базової освіти, так і для безперервної. Учні, яким ще не виповнилося 16 років, навчаються безкоштовно. В 2009 році за ініціативою CNED було створено академію L'Academie en ligne, яка працює on line. Вона надає безкоштовні курси для початкової та середньої школи з мови (французька, англійська), математики, історії та географії, природничих наук тощо.

Всі матеріали, які використовують Відкриті університети, поширюються на умовах ліцензії Creative Commons. Світова спільнота останні

десять років розвиває напрям під назвою «відкриті ліцензії». Саме над змістом і механізмом їх використання і працює організація Creative Commons. Остання розробила та оприлюднила кілька ліцензійних угод відносно авторських прав, відомих як «ліцензії Creative Commons», які розцінюються як інструменти управління винятковими правами на об'єкти інтелектуальної власності (Офіційний сайт Creative Commons).

За останні два-три роки в освітній простір почали впроваджуватися технології валюти цифрового суспільства. Серед перших, хто «відгукнувся» на такі зміни, став Массачусетський Інститут Технологій (MIT). Його працівники запропонували відслідковувати дані про документи (атестати, свідоцтва про освіту) в блокчейні криптовалюти біткоїн і управляти ними. Вони ж заснували проект Blockcerts разом із Machine Learning, який буде базою для зберігання даних про сертифікати з метою їхнього захисту від нерегламентованого використання. Першими навчальними закладами, які офіційно підтримали цей проект, стали Школа Мистецтв Чикаго, Єльський та Стенфордський університети, Університет Нікосії (Блокчейн в освіті – применение и перспективы технологии, 2017).

Варіанти використання блокчейна системою освіти не обмежені тільки зберіганням документів в базі даних. В березні 2018 р. був запущений проект університету Woolf, який використовує блок-ланцюг для забезпечення дотримання нормативних вимог відносно зберігання конфіденційних фінансових та особистих даних як студентів, так і вчених. Woolf розробляє програмну платформу, до якої студенти та викладачі можуть підключатися в будь-якій точці світу. У Woolf основна увага приділяється навчальним матеріалам в стилі Oxbridge, які визначають пріоритетність особистих взаємодій між вчителями та учнями. Хоча програмна платформа Woolf буде працювати в режимі онлайн, вона буде підтримувати як індивідуальне, так і дистанційне навчання (Woolf Building the first blockchain university, 2018).

Україна, маючи амбітні наміри, планує запустити онлайн-платформи StudyPass, які працюватимуть за технологією блокчейн. У травні 2018 з'явилося повідомлення про використання у вищих технологій блокчейн, що дасть можливість перевіряти достовірність запрошень на навчання іноземних студентів, а також надавати корисну інформацію про освіту в Україні. Про це повідомляє МОН України (МОН, 2018). Сайт Study in Ukraine Українського державного центру міжнародної освіти разом з партнерами e-Ukraine та Intela Solutions будуть реєструвати запрошення на навчання іноземних студентів.

Висновки

Сучасні парадигмальні зміни в освіті мають багато вимірів, ракурсів, кутів її становлення, але один із головних – розвиток освіти в умовах суспільства, в якому з’явилися нові технологічно-інформаційні можливості. Віртуальний освітній простір, без звернення до якого неможливий вже особистий освітній простір, «розкриває» нові можливості для дидактики: навички систематизації великого об’єму інформації, використання нових інструментів інформаційно-комп’ютерної освіченості поруч із неймовірними варіантами змістовних складових будь-якої дисципліни з орієнтацією на сучасну фахову підготовку, нові рольові реальності й т. і. Паралельними процесами є опанування нових технологій викладання, різноманітних форм навчання (проектні технології, ситуативне навчання, дуальне, змішане, дистанційне тощо). Така «подача» навчального матеріалу стає одним із головних завдань на сьогодні. Орієнтування в Інтернет-ресурсах для подальшого використання інформації не тільки для відточення набору компетенцій фаху стає вкрай необхідним процесом, бо за таких умов з’являється можливість самовираження, здатності до нового типу навчання – незалежного від тих або інших форматів. Вчити проектувати та створювати нову інформацію, креативно перероблену за рахунок умінь працювати з новими інформаційно-комунікативними технологіями, створювати мережу зацікавлених однодумців, майбутніх фахівців, не обмежуючись кордонами країн, – завдання сучасного педагога і його учня. Виникає ціла низка питань, наприклад, таких: які трансформації чекають на людину за умов таких змін, чи активізують такі зміни антропологічний вектор нової парадигми, яка траєкторія особистого життя більш можлива в умовах інформаційно-комунікативного простору освіти, в якому напрямку розгортати обговорення питань дидактики?

І в контексті такого дискурсу не можливо не враховувати відлуння відкритого освітнього простору (за статусом освітнього інформаційно-комунікативного простору) на характеристики людини. На наш погляд, за умов звернення та використання мережі інформаційного характеру, трансформації торкнуться, перш за все, саме соціальних характеристик, хоча можна припустити, що соціально-антропологічні теж будуть піддаватися змінам. Мова йде про відкритість у бажанні підключатися до спільнот однодумців, здатність вести дискусії серед тих, хто розуміється на проблемах фаху, якими переймається учень/студент/доросла людина. Але така позиція торкнеться й вміння просити допомогу або навпаки, – дарувати підтримку. Все це дозволяє відчувати свою багатоплановість, позитивний настрій у здійсненні самореалізації. Така позиція стає

необхідною в умовах різких змін на ринках праці, бо занадто швидко змінюється значення окремих професій.

Аналізуючи розвиток освіти в умовах нових можливостей Інтернету, його ресурсів, впровадження нових інформаційно-комп'ютерних технологій, необхідно постійно обговорювати різноманітні аспекти цього аналізу із широкою громадою освітян та науковців, шукаючи можливі шляхи розвитку вітчизняної освіти в контексті обговорення можливих ризиків, їхнього конструктивного/деструктивного характеру. Слід також обґрунтовано доводити необхідність впровадження нових психолого-педагогічних концепцій інформаційного суспільства. Але, на наш погляд, усі ці виміри, або ракурси розгляду однієї й тієї ж проблеми, необхідно розбудовувати на основі роздумів про розуміння раціональності в освіті, про установки розуму в такому складному світі сьогодення, не забуваючи про необхідність загальної державної концепції розвитку освіти, яка має бути вписана у загальну соціально-економічну концепцію розвитку країни.

Посилання

- Блокчейн в образовании – применение и перспективы технологии (2017)
URL: <https://prostocoin.com/blog/blockchain-education>
- Горбунова Л. (2010) Номадизм як спосіб мислення та освітня стратегія. *Філософія освіти. Philosophy of Education*, 1-2 (9), 103-114.
URL: <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/312>
- Дольська О. (2017) До методології створення дистанційних курсів: філософський аналіз когнітивно-педагогічних концепцій і таксономії Б. Блума. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди «Філософія»*, Харків, № 48 (1), 80-90.
- Дольская О. А., Голозубов А. В., Городыская О. Н. (2016) Человек в современном мире: на пути к новой парадигме образования: Монография. – Харьков: НТУ «ХПИ».
- Дольская О. (2013) Трансформации рациональности в современном образовании: монография. Харьков: НТУ «ХПИ», Изд-ль Савчук А.
- Духнич Ю. (2010) Европейское обучение 2020.
URL: <http://www.smart-edu.com/learning-in-europe-2020.htm>
- Кун Т. (2003) Структура научных революций. М.: «Изд-во АСТ»: ЗАО «Ермак».
- Кухаренко В., Главчева Ю., Рибалко О. (2016) Куратор змісту: монографія. Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПИ».
- Ліщинський О. (2005) Розвиток змісту шкільного курсу фізики у Великій Британії, Німеччині та США (XIX – XX ст.): автореф. дис. на здобуття вчен. ступеню докт. педагог. наук: спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ.
- О лицензиях Creative Commons. Официальный сайт Creative Commons. URL: <http://creativecommons.org/licenses>
- У травні в українських вишах впровадять використання технології блокчейн (2018)
URL: <https://osvitoria.media/news/u-travni-v-ukrayinskyh-vyshah-vprovadyat-vykorystannya-tehnologiyi-blokchejn/>

- Чеклецов В. (2013) Гибридная реальность. НБИКС как интерфейс «человек – машина». В: *Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция*. М.: Изд-во МБА, 107–120.
- Ясперс К. (2005) Техніки мислення. *Філософська думка*, № 2, 95-103.
- Butcher, N., Kanwar, A., & Uvalic-Trumbic, S. (2011) A basic guide to open educational resources (OER). Vancouver; Paris: Commonwealth of Learning; UNESCO. URL: <http://www.col.org/PublicationDocuments/Basic-Guide-To-OER.pdf>
- DeSantis N. (2014) New Media Consortium Names 10 Top “Metatrends”. Shaping Education Technology. The Chronicle of High Education, March 10. URL: <http://chronicle.com/blogs/wiredcampus/new-media-consortium-names-10-top-metatrends-shaping-edcational-technology/35234>
- Downes S. (2010) New technology supporting informal learning/ *Journal of Emerging Technologies in Web Intelligence*, No 2 (1), 27–33.
- Guidelines for Open Educational Resources (OER) in Higher Education COL, UNESCO November (2011) URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=364>
- Kelly G. (1963) A theory of personality. The psychology of personal constructs. N.Y.: Norton.
- McGreal R. (2017) Special Report on the Role of Open Educational Resources in Supporting the Sustainable Development Goal 4: Quality Education Challenges and Opportunities. International Review of Research in Open and Distributed Learning. V. 18, N. 7. URL: <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/3541/4433>
- Min Chi and Kurt VanLehn (2010) Meta-Cognitive Strategy Instruction in Intelligent Tutoring Systems: How, When, and Why. *Educational Technology & Society*, October, V. 13, N. 1. URL: https://www.j-ets.net/ts/journals/13_4/ets_13_4.pdf
- Open University of Japan, OIJ. URL: <http://www.oij.ac.jp/eng/>
- Sharples, M., McAndrew, P., Weller, M., Ferguson, R., FitzGeerald, E., Hirst, T., Mor, Y., Gaved, M., Whitelock, D. (2012) Innovating Pedagogy 2012: Open University Innovation. Repot 1. Milton Keynes: The Open University. URL: <http://www.open.ac.uk/blogs/innovating>
- Siemens G. (2005) Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. URL: http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm
- The Open University of China. URL: <http://en.crtvu.edu.cn/>
- Universite des Sciences en Ligne. URL: <http://www.universitenumériques.fr/content/sciences-fondamentales>
- Wilson S. (2005) Future VLE: The Visual Version. URL: <http://www.cetis.ac.uk/members/scott/blogview?entry=20050125170206>
- Woolf Building the first blockchain university (2018) URL: <https://woolf.university/>

References

- About The Licenses – Creative Commons. URL: <http://creativecommons.org/licenses>
- Blockchain in education – technology application and prospects (2017) URL: <https://prostocoin.com/blog/blockchain-education>
- Butcher N., Kanwar A., Uvalic-Trumbic S. (2011) A basic guide to open educational resources (OER). Vancouver; Paris: Commonwealth of Learning; UNESCO. URL: <http://www.col.org/PublicationDocuments/Basic-Guide-To-OER.pdf>

- Chekletsov V. (2013) Hybrid reality. NBICS as a Man-Machine Interface. In: *Global Future 2045. Convergent Technologists (NBICS) and Transhumanist Evolution*. M.: Publishing House of the IBA, 107–120 [In Russian].
- DeSantis N. (2014) New Media Consortium Names 10 Top “Metatrends”. Shaping Education Technology. The Chronicle of High Education, March 10.
URL: <http://chronicle.com/blogs/wiredcampus/new-media-consortium-names-10-top-metatrends-shaping-educational-technology/35234>
- Dolska O. (2017) Before the methodology of trunk courses: a philosophical analysis of cognitive-pedagogical concepts and taxonomy of B. Blum. *Herald of KhNPU them. G. S. Skovoroda “Philosophy”*, Kharkiv, No. 48 (1), 80-90 [In Ukrainian].
- Dolskaya O. A., Golozubov A. V., Gorodyskaya O. N. (2016) Man in the Modern World: Towards a New Paradigm of Education: Monograph. Kharkov: NTU “KhPI” [In Russian].
- Dolskaya O. (2013) Transformations of rationality in modern Education: Monograph. Kharkov: NTU “KhPI”, Publishing House Savchuk A. [In Russian].
- Downes S. (2010) New technology supporting informal learning. *Journal of Emerging Technologies in Web Intelligence*, No 2 (1), 27–33.
- Dukhnich Ju. Evropeiskoe obuchenie (European Education) Smart Education (2015). URL: <http://www.smart-edu.com/learning-in-europe-2020.htm>
- Gorbunova L. (2010) Nomadism as a Way of Thinking and Education Strategies. *Filosofiya osvity. Philosophy of Education*, 1-2 (9), 103-114 [In Ukrainian].
URL: <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/312>
- Guidelines for Open Educational Resources (OER) in Higher Education COL, UNESCO (November 2011).
URL: <http://www.col.org/resources/publications/Pages/detail.aspx?PID=364>
- In Ukraine’s universities watch the technology of the blockchain in may (2018)
URL: <https://osvitoria.media/news/u-travni-v-ukrayinskyh-vyshah-vprovodyat-vykorystannya-tehnologiyi-blokchejn/>
- Jaspers, K. (2005) Thinking techniques. *Philosophical thought*, No 2, 95-103. [In Ukrainian].
- Kelly G. (1963) A theory of personality. The psychology of personal constructs. N.Y.: Norton.
- Kukhareno V., Glavcheva U., Ribalko O. (2016) Curator for the monk: monograph. Kharkiv: “Urban printing”, NTU “KhPI” [In Ukrainian].
- Kuhn T. (2003) The structure of scientific revolutions. M.: “Publishing House AST”: CJSC “Ermak” [In Russian].
- Lishchinsky O. (2005) The development of the content of the school course of physics in the Great Britain, Germany and USA (XIX – XX centuries), dissertation abstract of the doctor of pedagogical sciences, Kyiv [In Ukrainian].
- McGreal R. (2017) Special Report on the Role of Open Educational Resources in Supporting the Sustainable Development Goal 4: Quality Education Challenges and Opportunities. In: *R. McGreal. International Review of Research in Open and Distributed Learning*. V. 18, N. 7.
URL: <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/3541/4433>
- Min Chi and Kurt VanLehn (2010) Meta-Cognitive Strategy Instruction in Intelligent Tutoring Systems: How, When, and Why. In: *Educational Technology & Society*, October, V. 13, No 1. URL: https://www.j-ets.net/ts/journals/13_4/ets_13_4.pdf

- Open University of Japan, OIJ. URL: <http://www.ouj.ac.jp/eng/>
- Sharples M., McAndrew P., Weller M., Ferguson R., FitzGeerald E., Hirst T., Mor Y., Gaved M., Whitelock D. (2012) *Innovating Pedagogy 2012: Open University Innovation. Report 1*. Milton Keynes: The Open University.
URL: <http://www.open.ac.uk/blogs/innovating>.
- Siemens G. (2005) *Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age*.
URL: http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm
- The Open University of China. URL: <http://en.crtvu.edu.cn/>
- Universite des Sciences en Ligne.
URL: <http://www.universitenumeriques.fr/content/sciences-fondamentales>
- Wilson S. (2005) *Future VLE: The Visual Version*.
URL: <http://www.cetis.ac.uk/members/scott/blogview?entry=20050125170206>
- Woolf Building the first blockchain university (2018)
URL: <https://woolf.university/>

Ольга Дольская. Парадигмальные изменения в современной философии образования

Статья продолжает традицию размышлений о педагогической рациональности. Анализируется наличие двух ее уровней – содержательного и формально-функционального, обосновывается их значение для дидактики. Демонстрируется их реализация в стратегиях образования. В статье говорится о более внимательном отношении к формально-функциональному уровню при формировании дидактики в новой парадигме образования – образования информационного общества с использованием возможностей Интернета. Дается обзор Интернет-ресурсов, анализируется появление термина «открытые образовательные ресурсы», просматривается хронология идеи их внедрения в образовательные практики.

Отталкиваясь от лучших психолого-педагогических концепций последних десятилетий, подчеркивается необходимость формирования новых педагогических стратегий. Анализируется теория, которая приспособлена к условиям работы в киберпространстве, – коннективизм. Она развивается на почве нового понимания и возможностей цифровых учебных материалов, которые качественно отличаются от традиционных учебных материалов своей возможностью управлять ими.

На примерах трендов современности подчеркивается значение этой теории для новых форм обучения и актуальность формирования новых компетенций в виде навыков работы с информацией. Подчеркивается значение неформальных форм обучения и значение тенденции предоставления разнообразного контекста обучения представителям разных поколений. Анализируются практики и возможности информационно-коммуникативных форм обучения: от дистанционных курсов и открытых он-лайн курсов до практики Открытых университетов.

Ключевые слова: рациональность в образовании, уровни рациональности в образовании, Интернет-ресурсы, открытые образовательные Интернет-

ресурсы, теория обучения в цифровую эпоху (коннективизм), дистанционные курсы и открытые он-лайн курсы, практика Открытых университетов.

Olga Dolska. Paradigmatic changes in the modern Philosophy of Education

The article continues the tradition of thinking about pedagogical rationality. The presence of its two levels is analyzed – meaningful and formally-functional, their significance for didactics is substantiated. Their implementation is demonstrated in the Educational strategies. The article speaks of a more attentive attitude to the formal-functional level in the formation of didactics in the new paradigm of Education – the Education of the information society using the possibilities of the Internet. An overview of Internet resources is given, the emergence of the term “open Educational resources” is analyzed, a chronology of the idea of their introduction into educational practices is reviewed.

Building on the best psychological and pedagogical concepts of the last decades, the need to form new pedagogical strategies is emphasized. The theory that is adapted to the working conditions in cyberspace is connectivism, is analyzed. It grows on the basis of new insights and capabilities of digital teaching materials that qualitatively differ from traditional teaching materials by their ability to manage them.

Using examples of Modern trends, the importance of this theory for new forms of Education is emphasized; the need to form new competencies in the form of information skills is being updated. Using examples of modern trends, the importance of this theory for new forms of education is emphasized. Practices and possibilities of information and communication forms of Education are analyzed: from distance learning courses and open on-line courses to the practice of Open Universities.

Key words: *rationality in Education, levels of rationality in Education, Internet resources, Educational Internet resources, the theory of learning in the digital age (Connectivism), distance courses and open on-line courses, the practice of Open Universities.*

Дольська Ольга Олексіївна – доктор філос. наук, професор, професор кафедри філософії Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

E-mail: dolska2016@gmail.com

<[https://orcid.org/0000 0002 9577 8282](https://orcid.org/0000_0002_9577_8282)>

Olga Dolska – Doctor of Philosophical sciences, Professor, Professor of Department of Philosophy, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”.

E-mail: dolska2016@gmail.com

<[https://orcid.org/0000 0002 9577 8282](https://orcid.org/0000_0002_9577_8282)>